

Μικρός Γιώργος, *Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου*
Γαβριηλίδου Μαρία, *Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου*
Λαμπροπούλου Πένυ, *Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου*
Δούκας Γιώργος, *Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου*

Χθες ή χτες; ΜΙΑ ποσοτική μελέτη φωνητικών και μορφολογικών στοιχείων σε κείμενα της ΝΕΑΣ Ελληνικής

Abstract

In this paper we deal with the distribution of consonant clusters in Modern Greek, based on written texts. The variation observed in our corpus reflects the different stylistic layers which occur in various text types and/or sublanguages, thus explaining the contribution of consonant cluster variability in stylistic recognition of a certain text .

1. Εισαγωγή

Αντικείμενο αυτής της ανακοίνωσης αποτελεί η διερεύνηση των παραγόντων που καθορίζουν την ποικιλότητα ορισμένων από τα συμφωνικά συμπλέγματα της Νέας Ελληνικής (ΝΕ) στο γραφηματικό επίπεδο. Κύριος στόχος της ερευνητικής ομάδας υπήρξε η απομόνωση και η διερεύνηση της επίδρασης συγκεκριμένων μεταβλητών (γλωσσικής ή άλλης υφής) σε αυτό που η λειτουργική σχολή της φωνολογίας ονόμασε ελεύθερη ποικιλία φωνήματος. Στη συγκεκριμένη δε περίπτωση η ποσοτικοποίηση των δεδομένων οδήγησε και σε συμπεράσματα ευρύτερου βεληνεκού που αφορούν στην κατανόηση των υφολογικών παρενεργειών της διγλωσσίας που βίωσε η ελληνική γλώσσα για πολλά χρόνια.

Οι γλωσσικές μεταβλητές που εξετάστηκαν ανήκουν στον χώρο των συμφωνικών συμπλεγμάτων και ειδικότερα στην κατηγορία των Άηχων Συμφωνικών Συμπλεγμάτων (ΑΣΣ), τα οποία σχεδόν όλα παρουσιάζουν ποικιλία κατά την εκφορά τους, τόσο στον γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο. Τα ΑΣΣ που εξετάστηκαν στην παρούσα έρευνα είναι τα:

1) <πτ> (/pt/), 2) <φτ> <αυτ> <ευτ> (/ft/), 3) <φθ> <αυθ> (/fθ/), 4) <φσ> <αυσ> <ευσ> (/fs/), 5) <ψ> (/ps/), 6) <στ> (/st/), 7) <σθ> (/sθ/), 8) <σχ> (/sx/), 9) <σκ> (/sk/), 10) <κτ> (/kt/), 11) <χθ> (/xθ/), 12) <χτ> (/xt/). (Σε <> περικλείονται οι γραφηματικές αντιπροσωπεύσεις των ΑΣΣ ενώ σε // οι φωνηματικές).

2. Φωνολογική έρευνα στα ΑΣΣ της ΝΕ

Αποτελεί κοινό τόπο για τους μελετητές της ΝΕ η κατάταξη των παραπάνω ΣΣ σε Λόγια και Δημοτικά (Τριανταφυλλίδης, 1941:85). Αυτή η διχοτόμηση υιοθετείται με σκοπό να καταδείξει το διαφορετικό στρώμα λεξιλογίου, από όπου παραδοσιακά θεωρείται ότι προέρχονται δύο διαφορετικοί τύποι ΣΣ. Ο πρώτος, ο δημοτικός, παρουσιάζει ακολουθίες τεμαχίων [+κλειστό]

[+εξακολουθητικό] και ακολουθεί τον φωνολογικό κανόνα της Ανομοίωσης που χαρακτηρίζει τις λέξεις εκείνες που εξακολούθησαν να μιλιούνται χωρίς διακοπή στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας, ενώ ο δεύτερος, ο λόγιος παραβιάζει αυτόν τον κανόνα, και επιτρέπει ακολουθίες [+κλειστό] [+κλειστό] και [+εξακολουθητικό] [+εξακολουθητικό].

Οι ρίζες του κανόνα της Ανομοίωσης βρίσκονται στους Βυζαντινούς χρόνους (Λιάπης 1994, Πετρούνιας 1984). Ο κανόνας αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια εξαιρετικά διαδεδομένη διαδικασία που συναντάται στην ιστορική εξέλιξη των περισσότερων γλωσσών (Crystal 1991, Lass 1984). Ειδικά για τα ΣΣ, αυτή η κατηγορία γλωσσικής αλλαγής έχει καταταχθεί από τον Σετάτο (1987) στην κατηγορία της "περιστολής ΣΣ". Επίσης, παρατάχθηκε μια άλλη σειρά ΣΣ, που συστάθηκε μέσα από τη φωνηματική ερμηνεία των γραφηματικών ακολουθιών λέξεων που ήρθαν στη γλώσσα μέσω διευρυμένου λεξιλογικού δανεισμού από τα αρχαία Ελληνικά, όπως επέβαλλε η κυρίαρχη ιδεολογία της Καθαρεύουσας. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών των ΣΣ ήταν ότι παρουσίαζαν συνδυασμούς τεμαχίων, που ο νόμος της Ανομοίωσης εμπόδιζε.

Αποτέλεσμα της παράλληλης ύπαρξης αυτών των δύο φωνοτακτικών ακολουθιών στη ΝΕ ήταν η δημιουργία μιας ακανόνιστης κατανομής των λεξικών θεμάτων ως προς αυτές, ενώ εκκίνησε μια σειρά από αναλογικούς σχηματισμούς στο εσωτερικό και στα όρια μορφολογικών περιβαλλόντων. Σε συγχρονικό επίπεδο, τόσο ο κανόνας της Ανομοίωσης στον Τρόπο Άρθρωσης, όσο και η γενικότερη φωνοτακτική διάταξη των ΝΕ έχει εξεταστεί σε πολλές και αξιόλογες μελέτες - ενδεικτικά Householder, Kazazis & Koutsoudas (1964), Μαλικούτη (1970), Sotiropoulos (1972), Newton (1972), Efstathiadis (1976), Warburton-Philippaki (1980), Χαραλαμπίδης (1985), Σακελλαριάδης (1986) - κι εδώ δεν θα επιχειρηθεί περαιτέρω ανάλυση.

Θα πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι ο διαχωρισμός λόγιων και δημοτικών ΣΣ αντιπροσωπεύει τη διαχρονική αντίληψη του προβλήματος (Χαραλαμπίδης 1985:59). Στη συγχρονία της γλώσσας έχει χάσει τη λειτουργικότητά του και δεν αποτελεί πλέον αφετηρία για τον χαρακτηρισμό ενός λεξικού θέματος ως προς την προέλευσή του, αφού λόγια ΣΣ έχουν πολλές λέξεις που δεν ανήκουν στη λόγια παράδοση. Η διάκριση υιοθετείται στην παρούσα έρευνα μόνο ως μεθοδολογικό εργαλείο αναφοράς στις δύο αυτές ξεχωριστές τάξεις ΣΣ. Όπως παρατηρεί και η Warburton-Philippaki (1980:50), τόσο το δημοτικό όσο και το λόγιο φωνοτακτικό σύστημα αποτελούν μέρος του καθημερινού μας λεξιλογίου με αποτέλεσμα το γλωσσικό αισθητήριο του φυσικού ομιλητή της ΝΕ να μην διακρίνει πλέον τη λόγια ή τη δημοτική προέλευση των λεξικών θεμάτων βάσει των ΣΣ τους. Όπως γίνεται φανερό από τα παραπάνω, η αφηρημένη ανάλυση του υπό εξέταση φαινομένου δεν αρκεί από μόνη της για να δώσει ικανοποιητική ερμηνεία. Χρειάζεται να συνοδευτεί από την ποσοτική μελέτη των γλωσσικών στοιχείων που εμπλέκονται ώστε να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα της πολυδιάστατης λειτουργικότητας των φαινομένων της γλωσσικής ποικιλίας. Η ανάγκη ποσοτικών δεδομένων αναγνωρίζεται από τους περισσότερους μελετητές (Χαραλαμπίδης 1985:59, Warburton-Philippaki 1980:53, Σετάτος 1974:22, Σετάτος 1987:191) και δεν χρειάζεται ιδιαίτερη υποστήριξη.

Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η εξέταση της υφολογικής διαστρωμάτωσης της χρήσης των ΣΣ θα πρέπει να περιλάβει και την διερεύνηση της κατανομής τους στον γραπτό λόγο, αφού και αυτός χρησιμοποιείται δυναμικά και αντιπροσωπεύει με τα διάφορα είδη του διακριτά επίπεδα γλωσσικής χρήσης.

3. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εργασία αυτή ήταν η ακόλουθη:

1. Συγκέντρωση γλωσσικού υλικού

Τα κείμενα στα οποία έγινε επεξεργασία με στόχο την εξαγωγή στατιστικών αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων σχετικά με την κατανομή των συγκεκριμένων ΣΣ περιλαμβάνονται στο Σώμα Αναφοράς Κειμένων που αναπτύσσει το Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου.

Η επιλογή των κειμένων που χρησιμοποιήθηκαν για την ανακοίνωση αυτή έγινε τυχαία, ενώ περιορίστηκε μόνο σε τρεις γλωσσικούς τομείς, και συγκεκριμένα στον Τύπο, στη Λογοτεχνία και στη Διοίκηση.

Ο συνολικός αριθμός των λέξεων των κειμένων ανέρχεται σε 675.590 λέξεις.

Η οργάνωση του κειμενικού σώματος βασίστηκε στο ιεραρχικό σύστημα κατηγοριοποίησης που προτάθηκε στην ανακοίνωση των Γαβριηλίδου, Λαμπροπούλου και Χριστοφίδου (1994), και το οποίο διακρίνει έξι Γλωσσικούς Τομείς σε πρώτο επίπεδο, και τις κατηγορίες του Κειμενικού Είδους, της Υπογλώσσας και του Επικοινωνιακού Μέσου σε δεύτερο επίπεδο.

Η πληροφορία για τον χαρακτηρισμό κάθε κειμένου, καθώς και η βιβλιογραφική του ταυτότητα, εμφανίζονται στην αρχή κάθε κειμένου υπό την μορφή επικεφαλίδας (header). Οι πληροφορίες δίνονται, δηλαδή, σε μία αυστηρά δομημένη μορφή γλώσσας τύπου SGML (Standardised General Markup Language), ακολουθώντας τις διεθνείς προδιαγραφές, όπως ορίζονται από τα προγράμματα TEI (Text Encoding Initiative) και EAGLES (Expert Advisory Group on Language Engineering Standards).

Για την μελέτη αυτή, χρησιμοποιήθηκε ένα υποσύνολο της επικεφαλίδας με τις εξής πληροφορίες: τίτλος, όνομα συγγραφέα, φύλο συγγραφέα, εκδότης, ημερομηνία δημοσίευσης, γλωσσικός τομέας, κειμενικό είδος, υπογλώσσα, επικοινωνιακό μέσο.

2. Υπολογιστικά εργαλεία

Για την επεξεργασία του υλικού επιλέχθηκαν δύο εμπορικά υπολογιστικά πακέτα : το πρόγραμμα διαχείρισης αριθμητικών πληροφοριών Excel και το πακέτο στατιστικής επεξεργασίας SPSS. Εκτός αυτών, αναγκαία κρίθηκε η υλοποίηση ειδικού προγράμματος, με τις κάτωθι προδιαγραφές :

- δέχεται ως είσοδο κείμενα χαρακτηρισμένα ως προς τις βιβλιογραφικές τους πληροφορίες
- επεξεργάζεται τα κείμενα ανιχνεύοντας την ύπαρξη των συγκεκριμένων ΑΣΣ

- ως έξοδο βγάζει τρεις λίστες λέξεων : μία λίστα με τις λέξεις των κειμένων οι οποίες επέλεξαν σταθερά τους λόγιους τύπους, μία λίστα με τις λέξεις που επέλεξαν σταθερά τους δημοτικούς τύπους και μια λίστα με τις λέξεις οι

οποίες εμφάνισαν ποικιλία, επιλέγοντας σε άλλα κείμενα τον λόγο και σε άλλα τον δημοτικό τύπο. Κάθε λέξη συνοδεύεται από τη συχνότητα εμφάνισής της σε κάθε κείμενο χωριστά.

3. Γραμματικός χαρακτηρισμός των λέξεων

Οι λίστες που προέκυψαν χαρακτηρίστηκαν ως προς τη γραμματική τους κατηγορία και έγινε η αναγωγή τους στο λέξημα από το οποίο παράγονται. Για τη διαδικασία αυτή χρησιμοποιήθηκε ο ληματοποιητής / γραμματικός χαρακτηριστής του ΙΕΛ (tagger).

4. Κατηγοριοποίηση δεδομένων

Οι λίστες των λέξεων οργανώθηκαν σε μορφολογικές κατηγορίες, με στόχο να μετρηθεί σωστά η ποικιλία της χρήσης των ΑΣΣ.

Έτσι, αναγνωρίστηκαν οι κάτωθι μορφολογικές κατηγορίες :

α. Λεξικά μορφώματα : στην κατηγορία αυτή καταχωρήθηκαν τρεις υποομάδες περιπτώσεων:

i) Περιπτώσεις όπου το ΣΣ εμφανίζεται στην αρχή ή στο εσωτερικό του λεξικού μορφήματος.

χθες - χτες

ακτίνα - αχτίνα

ii) Περιπτώσεις όπου το ΣΣ εμφανίζεται στην αρχή ή στο εσωτερικό του λεξικού μορφήματος σε παρελθοντικό χρόνο έπειτα από το φωνήεν της αύξησης.

έ - φταιγαν

κατ - έ - φθασε

iii) Περιπτώσεις όπου το ΣΣ εμφανίζεται στα όρια μορφημάτων (είτε στη διαδικασία της παραγωγής είτε της σύνθεσης), και συγκεκριμένα σε αρχική θέση στο μόρφωμα που αποτελεί το δεύτερο συνθετικό της λέξης.

ανα - πτύσσω

καλο - χτισμένος

β. ΟΠΡ (συμβατική ονομασία) : Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει περιπτώσεις όπου το ΣΣ εμφανίζεται στα όρια λεξικού και παραγωγικού μορφήματος. Σ' αυτές τις περιπτώσεις το ΣΣ προκύπτει με δύο τρόπους :

i) Στην περίπτωση της προθηματοποίησης, από το τελικό σύμφωνο δεσμευμένου λειτουργικού μορφήματος και το αρχικό σύμφωνο του λεξικού θέματος.

εκ - τιμώ

εκ - τοξεύω

ευ - τυχία

ii) Στην περίπτωση της επιθηματοποίησης, από το τελικό σύμφωνο του λεξικού θέματος και το αρχικό σύμφωνο του δεσμευμένου λειτουργικού επιθήματος.

γραπ - τός

διαλεκ - τικός

δείχ - της

γ. Μορφολογικά όρια ενεργητικού και παθητικού αορίστου : Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει δύο υποκατηγορίες :

i) Περιπτώσεις όπου ο χαρακτήρας των ρηματικών θεμάτων σε -εύω και -αύω συμπλεκόμενος με το δεσμευμένο λειτουργικό μόρφωμα του Ενεργητικού Αορίστου /s/ ποικίλει μεταξύ /f/ και /p/.

έπα - ψ - α

έπαυ - σα

ii) Τις περιπτώσεις στις οποίες το ΣΣ εμφανίζεται στα μορφολογικά όρια του Παθητικού Αορίστου. Το δεσμευμένο λειτουργικό μόρφωμα /θ/ που δηλώνει το συνοπτικό της Παθητικής φωνής, ερχόμενο σε επαφή με το χαρακτήρα

του ρηματικού θέματος δημιουργεί ΑΣΣ, τα οποία ποικίλουν ως προς το δεύτερο μέλος τους.

δέχ - τηκα

δέχ - θηκα

δ. Εσωτερικό κλιτικού μορφήματος : Εδώ καταχωρούνται οι περιπτώσεις όπου το ΣΣ ποικίλει στο εσωτερικό του δεσμευμένου κλιτικού μορφήματος του Παθητικού Ενεστώτα. Αν και γενικότερα το περιβάλλον αυτό θεωρείται ότι παρουσιάζει σταθερή επιλογή των δημοτικών τύπων (Χαραλαμπίδης 1985), τα δεδομένα μας έδειξαν τη δυνατότητα ύπαρξης ποικιλίας και σ' αυτή την περίπτωση. Ερμηνεία του φαινομένου αυτού μπορεί να αναζητηθεί στην τάση υπερδιόρθωσης που χαρακτηρίζει τα κείμενα στον τομέα της Διοίκησης, όπου κυρίως παρατηρούνται τέτοιοι τύποι. Ο αριθμός των περιπτώσεων αυτών είναι περιορισμένος και δεν θα συμμετάσχει στη μετέπειτα στατιστική ανάλυση.

δικαιού - **στε**

δικαιού - **σθε**

Όπως έγινε φανερό από τα παραπάνω, η σύσταση των ΣΣ ανά μορφολογική κατηγορία διαφέρει και οποιαδήποτε προσπάθεια ενοποίησης αυτών των επιπέδων θα οδηγήσει σε παραμόρφωση της εικόνας που παρουσιάζει η κατανομή των λόγιων και των δημοτικών ΣΣ.

5. Κωδικοποίηση δεδομένων

Ακολούθησε η κωδικοποίηση του υλικού στο Excel, όπου συνολικά κωδικοποιήθηκαν 30.407 λέξεις, από τις οποίες 9.781 βρέθηκαν σε σταθερή λόγια λίστα και 16.366 σε σταθερή δημοτική λίστα. Στη μεικτή λίστα βρέθηκαν 1.477 λόγιες και 2.783 δημοτικές εμφανίσεις.

Κάθε λέξη συνοδεύτηκε από ένα σύνολο πληροφοριών, που αντιπροσώπευαν τρεις διαφορετικές ομάδες ανεξάρτητων μεταβλητών, οι οποίες υποθέσαμε ότι είναι υπεύθυνες για την ποικιλότητα των ΑΣΣ. Ερευνώντας τη στατιστική συνάφεια αυτών των παραγόντων με τις παρατηρούμενες συχνότητες εμφάνισης των ΑΣΣ θα μπορέσουμε να εξηγήσουμε τα σχήματα ποικιλότητας που προκύπτουν στον γραπτό λόγο, αλλά και να συναγάγουμε γενικότερα συμπεράσματα σχετικά με τη λειτουργία των λόγιων και των δημοτικών στοιχείων στη ΝΕ.

Φωνολογικές μεταβλητές

- το εν προκειμένω ΣΣ και η Υποκείμενη Αντιπροσώπευσή του.

Η συζήτηση για τις υποκείμενες αντιπροσωπεύσεις των ΑΣΣ, αν και ανήκει στην έρευνα του αφηρημένου επιπέδου της υποκείμενης φωνολογικής δομής, θα μας χρησιμεύσει μεθοδολογικά, όπως θα φανεί παρακάτω.

Ο Newton (1972:162) και η Μαλικούτη (1970:17) δέχονται ως υποκείμενες αντιπροσωπεύσεις των δημοτικών ΑΣΣ τα λόγια αντίστοιχά τους, αφού οι λόγιες αντιπροσωπεύσεις μπορούν να ερμηνεύσουν την παραγωγή των δημοτικών, χωρίς το αντίστροφο να είναι δυνατό με κανόνες της γενετικής φωνολογίας.

Στην παρούσα έρευνα υιοθετείται η παραπάνω λύση. Η έννοια της υποκείμενης αντιπροσώπευσης, ωστόσο, χρησιμοποιείται όχι με την έννοια που τη χρησιμοποιεί η γενετική φωνολογία, δηλαδή για να ερμηνεύσει με τρόπο οικονομικό το σύνολο των φωνητικών τεμαχίων μιας γλώσσας (Kenstovicz & Kisseberth 1978:140), αλλά ως μεθοδολογικό εργαλείο διαχείρισης του συνόλου των λεξιμάτων που βρέθηκαν να παρουσιάζουν

ποικιλία στο ΑΣΣ. Για να καταστεί δυνατή η μέτρηση και η σύγκριση λεξιμάτων που παρουσιάζουν και λόγια και δημοτικά ΣΣ θα πρέπει, για το κάθε ζευγάρι λόγιου - δημοτικού ΣΣ που ποικίλει, να αποδοθεί μια ενιαία φωνολογική αντιπροσώπευση, έτσι ώστε να γίνει δυνατή η σύγκριση και η μελέτη με ένα ενιαίο μέτρο όλων αυτών των λεξιμάτων που παρουσίασαν ποικιλία εκφοράς.

- η πιθανή ύπαρξη και τρίτου συμφώνου, ο εγκλεισμός, δηλαδή, του προς εξέταση ΣΣ σε ένα τρισυμφωνικό σύμπλεγμα.
- η γραφηματική αντιστοιχία του [f], στην περίπτωση των αυ - ευ. Το /f/ που αντιπροσωπεύεται με <α,ε- υ> ετυμολογικά προέρχεται από την αρχαία δίφθογγο /aw/ και επομένως πιθανολογείται διαφορετική συμπεριφορά σε σχέση με το /f/ που γραφηματικά αντιπροσωπεύεται από το <φ>.

Μορφολογικές μεταβλητές

- το λέξημα και η γραμματική κατηγορία.
- η θέση ποικιλότητας του ΣΣ (Αρχή / Μέσο λεξικού θέματος).
- η μορφολογική του ταυτότητα, ανάλογα με τις κατηγορίες που αναγνωρίστηκαν και περιγράφηκαν ανωτέρω.
- ο ρηματικός χαρακτήρας του ενεστωτικού θέματος στην περίπτωση των ρημάτων.

Κειμενικές μεταβλητές

- οι βιβλιογραφικές πληροφορίες του κειμένου στο οποίο βρέθηκε η κάθε λέξη (όπως αναφέρονται στην επικεφαλίδα του κειμένου).
- Όλες οι λέξεις συνοδεύονται από πληροφορία σχετικά με τη συχνότητα εμφάνισής τους σε κάθε κείμενο ξεχωριστά.

6. Ταξινόμηση και στατιστική επεξεργασία δεδομένων

Με τη χρήση του Excel τα δεδομένα ταξινομήθηκαν σε πίνακες ως προς όλες τις μεταβλητές. Οι πίνακες υποβλήθηκαν σε στατιστική επεξεργασία με το πακέτο SPSS, με το οποίο υπολογίστηκε η πιθανή συνάφεια κάθε παράγοντα με τη δυνατότητα (ή όχι) επιλογής ανάμεσα σε λόγιους και δημοτικούς τύπους. Ως μέτρο στατιστικής συνάφειας επιλέχθηκε ο δείκτης Cramer V, ο οποίος παρουσιάζει πλεονεκτήματα στην απεικόνιση της συσχέτισης των παραγόντων σε σχέση με άλλους μη παραμετρικούς δείκτες (Lehman 1991:491).

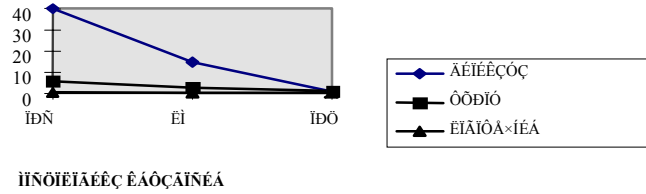
4. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα της έρευνας παρουσιάζονται αρχικά αναλυτικά ως προς τις τρεις ομάδες μεταβλητών.

Ως προς τις κειμενικές μεταβλητές :

1. Γλωσσικός τομέας: Ο ρόλος του Γλωσσικού Τομέα (βλ. σχήμα 1) στη διαμόρφωση της ποικιλότητας των ΑΣΣ αποδείχθηκε σημαντικότερος, αφού και στις τρεις μορφολογικές κατηγορίες που εξετάστηκε έδειξε τιμές συνάφειας στον δείκτη Cramer V ιδιαίτερα υψηλές.

ἈΕΛΛΑΝΑΪΙΑ × ΝΟΣΟΣ ΕΪΛΕΥΪ ΟΪ ΑΪΙΑ
 ΑΕΥΟΟΕΪ ΟΪΙΑΑ ΕΛΕ ΨΝΟΪΕΪΑΕΕΣ
 ΕΛΟΨΑΪΝΕΑ

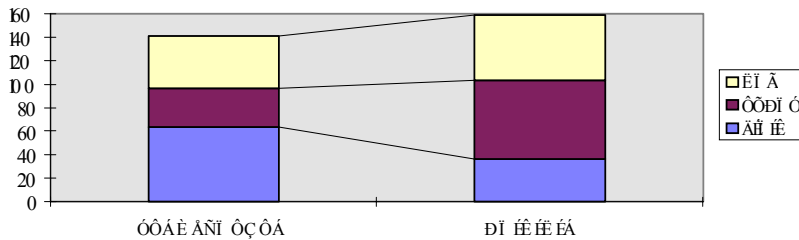

Σχήμα 1

Όπως βλέπουμε και από τις τιμές του δείκτη συνάφειας (Κατηγορία ΟΠΡ: $V=0,51$, $x^2=171,2$, $p<0,0001$, Κατηγορία Λεξικού Μορφήματος (ΛΜ): $V=0,52$, $x^2=738$, $p<0,001$, Κατηγορία Ορίων Παθητικού Αορίστου (ΟΠΦ): $V=0,41$, $x^2=319,3$, $p<0,0001$), και στις τρεις κατηγορίες, ο γλωσσικός τομέας είναι καθοριστικός για την επιλογή του λόγιου ή του δημοτικού τύπου.

Στην κατηγορία Λεξικού Μορφήματος και στην κατηγορία ΟΠΡ, τα κείμενα της Διοίκησης περιέχουν τον μεγαλύτερο αριθμό λόγιων ΑΣΣ με τον Τύπο να βρίσκεται στη μέση και τη Λογοτεχνία να εμφανίζει τον μικρότερο αριθμό λόγιων ΑΣΣ, τόσο συγκριτικά με τους άλλους γλωσσικούς τομείς όσο και σε απόλυτο αριθμό. Βλέπουμε, δηλαδή, η αναλογία των λόγιων και δημοτικών ΑΣΣ στα κείμενα του Τύπου να εξισορροπεί δύο αντίρροπες τάσεις, όπως αυτές εκφράζονται από τους άλλους δύο Γλωσσικούς Τομείς. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι ο Γλωσσικός Τομέας του Τύπου περιλαμβάνει κείμενα από διάφορες υπογλώσσες και ποικίλα κειμενικά είδη και, επομένως, δίνει ένα μέσο όρο γλωσσικής χρήσης. Εξετάζοντας την κατηγορία Παθητικού Αορίστου (βλ. σχήμα 2), στα κείμενα της Διοίκησης παρατηρείται έλλειψη ποικιλίας και σταθερή προτίμηση στα λόγια ΑΣΣ.

ΟΪ × ΛΟΪΕΣ ΟΪΟΑΪ ΨΝΪ ΟΨΟΑ ΟΪΪ ΕΪ ΑΪΕΪ ΟΪΟΑ Ϊ ΝΕΑ
 ΔΑΕΨΟΪΕΪ Ο ΑΪ ΝΟΪΪ Ο ΑΪ Α ΑΕΥΟΟΪΕΨ ΕΛΟΨΑΪ ΝΕΑ

Σχήμα 2

Αντίθετα, στα κείμενα του Τύπου και της Λογοτεχνίας, οι τύποι που παρουσιάζουν ποικιλία είναι σημαντικά περισσότεροι, παρατήρηση που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο Γλωσσικός Τομέας της Διοίκησης παρουσιάζει έντονα κανονιστικό χαρακτήρα, συρρικνώνοντας τις τάσεις για ποικιλία, ενώ ο Τύπος, αντίθετα, επιτρέπει την έλλειψη ομοιομορφίας όσον αφορά την επιλογή του λόγιου ή του δημοτικού ΑΣΣ.

2. Κειμενικό είδος και Υπογλώσσα : Δεδομένης της ιεραρχικής εξάρτησης των παραμέτρων του Κειμενικού είδους και της Υπογλώσσας από το ανώτερο επίπεδο του Γλωσσικού Τομέα, η εξέταση της συνάφειάς τους με την επιλογή δημοτικών ή λόγιων τύπων εξετάστηκε όχι στο σύνολο των κειμένων, αλλά μέσα στα πλαίσια του κάθε Γλωσσικού Τομέα, δηλαδή χωριστά για τη Λογοτεχνία, τον Τύπο και τη Διοίκηση.

2α) Κειμενικό είδος : Σε σχέση με τον Γλωσσικό Τομέα της Λογοτεχνίας, στην κατηγορία Λεξικού Μορφήματος παρατηρείται μέτρια συσχέτιση του κειμενικού είδους με την ποικιλία του ΣΣ ($V=0,36, x^2=82$). Πιο ουσιαστική φαίνεται να είναι η επίδραση που ασκεί το μόρφημα του Παθητικού Αορίστου στην εν λόγω ποικιλία ($V=0,44, x^2=80$). Αντίθετα, στη μορφολογική κατηγορία ΟΠΡ, το κειμενικό είδος δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο στη διακύμανση λόγιων και δημοτικών ΣΣ.

Στον Γλωσσικό Τομέα του Τύπου, στη μορφολογική κατηγορία Λεξικού Μορφήματος, το κειμενικό είδος παρουσιάζει και εδώ μέτρια συνάφεια με την επιλογή λόγιων και δημοτικών ΣΣ ($V=0,39, x^2=112$). Μικρότερη συνάφεια παρουσιάζει η κατηγορία ΟΠΡ ($V=0,35, x^2=30$), ενώ στην κατηγορία ορίων Παθητικού Αορίστου, η παρατηρούμενη συνάφεια είναι σχεδόν μηδενική ($V=0,14, x^2=17$).

2β) Υπογλώσσα: (Κατηγορία Λεξικού Μορφήματος (ΛΕΞ): $V=0,62, x^2=761,5, p<0,001$, Κατηγορία ΟΠΡ: $V=0,6, x^2=174,6, p<0,001$, Κατηγορία ΟΠΦ: $V=0,51, x^2=406,6, p<0,001$). Όσον αφορά την Υπογλώσσα, στον Τομέα της Λογοτεχνίας, παρατηρούμε ότι η Ταξιδιωτική υπογλώσσα δείχνει τη μεγαλύτερη προτίμηση στα λόγια ΣΣ. Αυτό, βέβαια, ίσως να είναι και τυχαίο, δεδομένου ότι μόνο ένα ταξιδιωτικό κείμενο έχει συμπεριληφθεί στο υλικό μας, οπότε η προτίμηση αυτή μπορεί να χαρακτηρίζει τον συγκεκριμένο συγγραφέα και όχι συνολικά την υπογλώσσα. Στον Τύπο, η εικόνα είναι αρκετά καθαρή (βλ. σχήμα 3) : οι στήλες των Παραπολιτικών (σχόλια, κουτσομπολιά) εμφανίζουν χαμηλό ποσοστό λόγιων τύπων, ενώ στο αντίθετο άκρο της κατάταξης βρίσκεται η Οικονομική υπογλώσσα (που έχει και το υψηλότερο ποσοστό συνολικά σε όλους τους Γλωσσικούς Τομείς).

Σχήμα 3

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι η Αθλητική υπογλώσσα βρίσκεται στη μέση της κατάταξής μας, με περισσότερους λόγιους τύπους και από την Πολιτική υπογλώσσα στα ΟΠΡ. Μια εξήγηση είναι η διαπιστωμένη συνήθεια των αθλητικών παραγόντων και αθλητικογράφων να χρησιμοποιούν μορφολογικά χαρακτηρισμένους λόγιους τύπους.

3. Εκδοτικός οίκος: Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική συνάφεια μεταξύ του παράγοντα εκδοτικός οίκος και της ποικιλίας ΣΣ στις μορφολογικές

κατηγορίες Λεξικού Μορφήματος και ΟΠΡ. Μικρή συσχέτιση ανιχνεύθηκε στην κατηγορία Παθητικού Αορίστου ($V=0,22 \times 2=40,6$, $V=0,21 \times 2=30,6$) (τα όρια Παθητικού Αορίστου είναι πιο ευάλωτα στις κανονικοποιητικές παρεμβάσεις των εκδοτικών οίκων από ό,τι το λεξικό θέμα. Το γεγονός ότι το λεξικό θέμα είναι φορέας σημασιολογικής πληροφορίας ίσως να κάνει την οποιαδήποτε επέμβαση σε αυτό επικίνδυνη και να γίνεται σεβαστό ως έχει, ώστε να μην αλλοιωθεί το προσωπικό ύφος και η λεξική οικονομία του συγγραφέα).

4. Φύλο συγγραφέα : Δεν παρουσιάστηκε καμία ιδιαίτερη διαφοροποίηση στη χρήση των ΣΣ ανάλογα με το φύλο του συγγραφέα.

Ως προς τις μορφολογικές μεταβλητές :

5. Γραμματική κατηγορία και θέση ποικιλότητας: Η εξέταση της ποικιλίας των ΣΣ ανά γραμματική κατηγορία του λεξήματος και τη θέση ποικιλίας του ΑΣΣ δεν έδειξε ιδιαίτερη συνάφεια.

6. Όρια μορφημάτων: Στην κατηγορία Λεξικού Μορφήματος εξετάστηκε η πιθανότητα συνάφειας των ορίων προθημάτων με την εμφάνιση ποικιλότητας στα ΣΣ που βρίσκονται εκεί. Ο στατιστικός έλεγχος απέδειξε ότι η προθηματοποίηση ευνοεί την εμφάνιση των λόγιων ΣΣ έναντι των δημοτικών.

7. Κατηγορία ΟΠΡ: Από την κατηγορία ΟΠΡ, οι λέξεις που προέρχονται από την διαδικασία της προθηματοποίησης (εκ-τιμώ, εκ-τινάσσω), παρουσίασαν απόλυτη σταθερότητα είτε στον λόγο είτε στον δημοτικό τύπο τους και καταγράφηκαν στη μεικτή λίστα, πράγμα που σημαίνει ότι γενικά η σύνδεση με αχώριστα λόγια μόρια είναι μια διαδικασία που δεν επιτρέπει αφομοιωτικές ή ανομοιωτικές παρεκκλίσεις, τουλάχιστον στον γραπτό λόγο.

Ως προς τις φωνολογικές μεταβλητές :

8. Παρουσία γειτονικών συμφώνων: Τα ποσοστά των τρισυμφωνικών συμπλεγμάτων που συναντήθηκαν στη μεικτή λίστα ήταν εξαιρετικά χαμηλά σε αντίθεση με αυτά που συναντήθηκαν στις σταθερές λίστες. Εξετάζοντας τις αναλογίες εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η παρουσία γειτονικού συμφώνου σταθεροποιεί το ΣΣ, είτε αυτό είναι λόγο είτε αυτό είναι δημοτικό, και εμποδίζει την παρουσίαση ποικιλότητας.

9. Ορθογραφία <α,ε-υ> και <φ>: Συγκρίνοντας τα ποσοστά της υποκείμενης αντιπροσώπευσης /fθ/ με γραφηματική αντιπροσώπευση <α,ε-υ> με εκείνα της <φ>, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η γραφηματική αντιπροσώπευση <α,ε-υ> σταθεροποιεί το ΣΣ είτε στη λόγια είτε στη δημοτική του μορφή και περιορίζει δραστικά την ποικιλότητά του.

10. Υποκείμενη αντιπροσώπευση : Δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικά σημαντική συνάφεια αυτής της μεταβλητής σε σχέση με την επιλογή του τύπου των ΑΣΣ.

Γενικά :

Συνοψίζοντας τα αναλυτικά συμπεράσματα, μπορούμε να καταλήξουμε ότι, γενικά, τα ΣΣ ποικίλουν με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με το είδος του μορφήματος στο οποίο βρίσκονται. Έτσι, παρατηρείται στο παρακάτω σχήμα (σχήμα 4):

Ξένες δημοσιεύσεις

10. Crystal, D. (1991) *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford : Blackwell.
11. EAGLES (1994) *Corpus Encoding: Draft*. EAGLES Document EAG-CSG/IR-T21.
12. Efstathiadis, S. (1976) "Constraints on Obstruent Sequences in Greek Phonology: a note in centripetality". *Επιστημονική Επετηρίδα Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 15 : 53 - 61..
13. Gavrilidou, M., P. Labropoulou and C. Roniotes (1994), *The ILSP Structural Tagset*. NERC Report Serial no. G12.
14. Householder, F.W., Kazazis, K. & Koutsoudas, A. (1964) *Reference Grammar of Literary Dhimotiki*. The Hague: Mouton.
15. Kenstowicz, M. & Kisseberth, C. (1979) *Generative phonology*. New York: Academic Press.
16. Lass, R. (1984) *Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Lehman, R. (1991) *Statistics and research design in the behavioral sciences*. California: Wadsworth Publishing Company.
18. Newton, B. (1972) *The generative interpretation of dialect: A study of Modern Greek phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Sotiropoulos, D. (1972) *Noun morphology of modern Greek*. The Hague: Mouton.
20. Sperberg-McQueen, C.M. and Burnard, L. (1994) *Guidelines for electronic text encoding and interchange : TEI-P3*. Chicago and Oxford : ACH-ACL-ALLC Text Coding Initiative.
21. Warburton-Philippaki, I. (1980) "Greek diglossia and some aspects of the phonology of Common Modern Greek.". *Journal of Linguistics* 16: 45-54.

Λέξεις-κλειδιά : άηχο συμφωνικό σύμπλεγμα, ανομοίωση, στατιστική επεξεργασία δεδομένων, επικεφαλίδα (header), γλωσσικός τομέας, κειμενικό είδος, υπογλώσσα.